

■ UYGARLIK TARİHİ

Editör: İsmail Güven

Ömer Adıgüzel

Tolgahan Ayantaş

Mehmet Akalın

Yıldız Deveci Bozkuş

Burak Çalışkan

İbrahim Güner

Gürcan Gürgen

İsmail Güven

Mehmet Ali Kaya

Mustafa Metin

Ahmet Ocak

Eyüp Sarıtaş

Mustafa Uyar

Hasan Ünder

Turgut Yiğit

8. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Editör: Prof. Dr. İsmail Güven

UYGARLIK TARİHİ

ISBN 978-625-8325-96-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Aralık 2015, Ankara

8. Baskı: Ekim 2022, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım AŞ
Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A
Kazan/ANKARA
Tel: (0312) 802 00 53-54

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

“Bir insan için hafıza neyse bir toplum için de tarih odur. Hafızasını kaybetmiş insanlar nevroitik, tarihini hatırlamayan toplumlar da hafızasını kaybetmiş insanlar gibidir”. Tarih aslında bugünüme nasıl geldiğimizin cevaplarını verir. Bugün, eski çağlara göre birbiryle daha fazla etkileşime giren ve birbirine bağlı ulusların bulunduğu bir dünyada yaşıyoruz. Farklı kültürel mirasa ve görüşe sahip bireyler eskisine oranla daha yakın ve daha fazla ilişki kurmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerindeki sosyo-ekonomik ya da askeri değişim başka bölgelerdeki toplumları daha fazla etkilemektedir. Örneğin, çevre kirliliği, nüfus artışı ve diğer sorunlar artık bir bölgenin değil dünyanın sorunu olmaktadır. Petrol, elektronik fast-food kültürü gibi tüketim alışkanlıkları toplumların ve ülkelerin yaşam standartlarını köklü biçimde değiştirmiştir. Bunun da ötesinde, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar farklı din ve dünya görüşleri aynı bölgede yaşanmaktadır. Hiçbir toplum dünyadaki yerinin farkında olmadan yaşayamamaktadır.

Bugünkü durum aslında temel olarak tarihsel gelişmelerin ve uygarlıkların gelişmesinin doğal bir sonucudur. Özellikle dünyanın farklı bölgelerinde ve 16.yy’da Avrupada meydana gelen değişimler ve bunların etkileri uygarlık tarihine yeni bir yön verdi. Uygarlığın beşiği olan Asya, Uzakdoğu, Mezopotamya ve Ön Asya uygarlığın lokomotifi olma özelliğini Avrupa ve Amerika’ya kaptırdı. Yeni dünya düzeni ve uygarlıklar çatışması gibi kavramlar ışığında uygarlık tarihi yeniden yazılmaya başladı ve yeni bir yön kazandı. Değişen bu dünyada toplumlar birbirine yaklaştıkça ortaya çıkan sorunların çözümünde insanların birbirini daha iyi anlaması ön koşul haline geldi. Uygarlık tarihinin okunması bu sorunların çözümünde yararlı bir araç olarak kabul edilmeye başlandı. Farklı uygarlıklardan gelen insanların farklılıklarının kavranması ve kabul edilmesi uygarlık tarihinin önemini birkez daha ortaya çıkardı. Bu nedenle uygarlık tarihi kitabı yazılırken özellikle dinler tarihi ve farklı kıtalarda ortaya çıkmış olan önemli uygarlıkların başat öğelerine de yer verildi. Antik çağ ile modern çağ arasındaki geçiş ve bağlan-tılara önem verildi. Böylece tarih okuyucularının yeni bir anlayışla tarihi yorumlamaları sağlanmaya çalışıldı. Bu eser oluşturulurken beklenen ancak geçmişimizi iyi yorumlarsak bugünü iyi anlayabileceğimiz anlayışından yola çıkıldı. Bu anlamda eserin her kuşaktan ve meslekten kitleye yararlı olacağı beklenmektedir.

Oldukça büyük ilgi gören kitabımızın sekizinci baskısı gözden geçirilmiş ve bazı bölümler yeniden oluşturulmuştur. Alan uzmanı olan ve birinci elden kaynaklara dayalı çalışmalar yapan bilim insanlarının katkıları kitabımızın niteliğini daha da yükseltmiştir. Okuyuculara yararlı olması dileğiyle...

Editör
Prof. Dr. İsmail Güven

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. İsmail Güven

1. Bölüm: Tarih Öncesi ve Uygarlık

Tarih Öncesi Devirler ve Tarih Devirleri

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

Uygarlık ve Uygarlık Tarihi Öncesi

Prof. Dr. Gürcan Gürgen, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

Uygarlık, Kültür ve Güncel Sorunlar

Prof. Dr. Hasan Ünder, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

2. Bölüm: Ön Asya Uygarlıkları

Mezopotomya Tarihi ve Uygarlığı

Öğr. Gör. Burak Çalışkan, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Eski Mısır

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

3. Bölüm: Anadolu Uygarlıkları

Hititler

Prof. Dr. Turgut Yiğit, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*

Frigler

Uzman Mustafa Metin, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi*

Urartular

Uzman Mehmet Akalın, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi*

Lydialılar

Prof. Dr. Turgut Yiğit, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*

İonialılar

Prof. Dr. Turgut Yiğit, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*

4. Bölüm: Akdeniz Uygarlıkları

Ege ve Eski Yunan Uygarlığı

Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*

Roma Uygarlığı

Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*

5. Bölüm: Yakın Doğu Uygarlıkları

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

6. Bölüm: Uzak Doğu Uygarlıkları

Çin Kültürü

Prof. Dr. Eyüp Sarıtaş, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*

Hint Uygarlığı

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

7. Bölüm: İslamiyet Öncesi ve Sonrası Türk Tarihi ve Uygarlığına Dair Genel Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Yıldız Devenci Bozkuş, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

8. Bölüm: Orta Çağ

Orta Çağ: Tarihsel Süreç ve Kavramlar

Prof. Dr. Mustafa Uyar, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*

İslam Dünyasında Kültür, Sanat ve Düşünce

Prof. Dr. Ahmet Ocak, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi*

9. Bölüm: Yeni ve Yakınçağ**Coğrafi Keşifler ve Sonuçları**

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

Rönesans

Prof. Dr. Ömer Adıgüzel, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

Reform

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

Sanayi Devrimi

Arş. Gör. Tolgahan Ayantaş, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

Fransız Devrimi

Prof. Dr. İsmail Güven, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

10. Bölüm: Amerika Uygarlıkları ve ABD Tarihi

Arş. Gör. Tolgahan Ayantaş, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*

11. Bölüm: Uygarlığın Temel Taşları

Prof. Dr. İbrahim Güner, *Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v
İçindekiler.....	ix

1. BÖLÜM TARİH ÖNCESİ VE UYGARLIK

(ss: 1-42)

Giriş	1
Tarih Öncesi Devirler ve Tarih Devirleri	2
Tarih Öncesi Devirler.....	2
Tarih Devirleri.....	3
Tarih ve Uygarlık Tarihi.....	4
Tarih Anlayışları.....	4
Tarihin İşbirliği Yaptığı Bilim Dalları.....	5
Uygarlık ve Uygarlık Tarihi Öncesi	6
Evren ve Dünya.....	7
Dünyanın Jeolojik Tarihi.....	8
Dünyanın İlk Dönemleri.....	10
Hadean.....	10
Prekambriyen.....	10
Paleozoik (I. Jeolojik Zaman).....	14
Mezozoik (II. Jeolojik Zaman).....	18
Senozoik (III. Jeolojik Zaman).....	20
Kuaterner (IV. Jeolojik Zaman).....	23
İnsan Yeryüzünde.....	24
Kaynakça.....	27
Uygarlık, Kültür ve Güncel Sorunlar	28
Kültür ve Uygarlık Nedir?.....	28
Irmak Vadisi Uygarlıklarından Eksen Çağ'a.....	32
Uygarlıklar Çatışması.....	34
Batı Uygarlığı ve Diğer Halklar.....	36
Uygarlık ve Türkler.....	38
Uygarlık İyi Bir Şey Midir?.....	40
Kaynakça.....	42

2. BÖLÜM ÖN ASYA UYGARLIKLARI

(ss: 43-83)

Mezopotamya Tarihi ve Uygarlığı	43
Sümerler.....	45
Akadlar.....	50
Babililer.....	52
Mezopotamya Uygarlığı.....	55
Mezopotamya'da Yönetim Şekilleri.....	55
Hukuk.....	56
Sosyal Hayat.....	57

Sosyal Hayat.....	57
Ekonomik Hayat	59
Dil, Bilim, Edebiyat.....	61
Dini Hayat.....	62
Sanat	63
Kaynakça.....	64
Eski Mısır.....	65
Eski Mısır Nasıl Ortaya Çıkmıştır?	65
Eski Mısır Uygarlığı ve Coğrafya.....	65
Mısır Medeniyetinin Başlıca Özellikleri	66
Arkaik Çağ.....	68
Sülaleler Öncesi Dönem	68
Eski İmparatorluk	70
Yeni İmparatorluk.....	74
Teb ve Karnak.....	75
Sanat ve Mimari	78
Sonuç.....	82
Kaynakça.....	83

3. BÖLÜM ANADOLU UYGARLIKLARI

(ss: 85-148)

Hititler	85
Giriş	85
Siyasal Tarih	87
Erken Hitit Çağı	87
Eski Hitit Dönemi.....	88
Yeni Krallık Dönemi.....	94
Uygarlık.....	99
Geç Hitit Devletleri	110
Kaynakça.....	112
Frigler	113
Siyasal Tarihi.....	115
Dil ve Yazı	119
Mimari.....	120
Kaya Anıtları ve Midas Şehri.....	122
Başkent Gordion	124
Ölü Gömme Geleneği	126
Frig Sanatı	128
İnanç ve Ana Tanrıça Kybele.....	130
Kaynakça.....	133
Urartular	134
Erken Urartu Tarihi: Beylikler Dönemi.....	135
Klasik Urartu Tarihi	136
Urartularda Din	137
Urartu Sanatı	138
Kaynakça.....	139
Lydia'lılar	140
Siyasal Tarih.....	140
Uygarlık.....	143
İonia'lılar.....	145
Siyasal Tarih.....	145

4. BÖLÜM AKDENİZ UYGARLIKLARI

(ss: 149-216)

Ege ve Eski Yunan Uygarlığı.....	149
Girit: Ege'nin İlk Uygarlığı.....	149
Eski Yunan Uygarlığı.....	154
Mikenler (Akalar).....	154
Mikenlerin Sosyo-Politik Yapısı ve Dini.....	155
Yunan Kolonizasyon Çağı.....	158
Atina: Tiranlık, Reformcular ve Demokrasi.....	160
Sparta: Asker Devlet.....	163
Yunan Alfabesi ve Dini.....	164
Ticaret, Ekonomi ve Köle İş Gücü.....	166
Mimari, Sanat, Edebiyat ve Felsefe.....	167
Perslerle Savaşlar.....	170
Büyük İskender ve Hellenistik Çağ Uygarlığı.....	171
Makedonya'nın Yükselişi ve Büyük İskender.....	171
Hellenistik Kültür Merkezleri.....	173
Edebiyat ve Felsefe.....	175
Bilim.....	176
Roma Uygarlığı.....	178
Kuruluşundan Cumhuriyet'in Sonuna Kadar Roma.....	178
İtalya'nın İ.Ö. 2 ve 1. Binyıllarda Etnik Yapısı ve Roma'nın	
Cumhuriyet Dönemi.....	178
Batıda Genişleme.....	180
Doğuda Genişleme.....	181
Roma Cumhuriyeti'nin Yönetimi.....	183
Plebslerin Zaferi.....	187
Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Değişim.....	188
Edebiyat, Sanat ve Dinde Değişim.....	193
Güçlü Liderler Dönemi: İç Savaşlar.....	195
Erken İmparatorluk (Principatus) Dönemi.....	198
Augustus Dönemi (İ.Ö.27-İ.S.14): Yeni Rejim Principatus.....	198
Augustus'un Halefleri: İulius-Claudius Hanedanı.....	201
Flavius Hanedanı.....	202
Beş İyi İmparator Dönemi.....	202
Severus Hanedanı.....	203
Üçüncü Yüzyıl Bunalımı.....	205
Roma Uygarlığının En Parlak Dönemi.....	206
Geç Roma İmparatorluğu: Gerileyiş Ve Çöküş.....	209
İmparator Diocletianus ve Sonrası.....	209
Roma Hukuku.....	210
Hıristiyanlar.....	212
Germanler ve Hunların İstilaları ve Roma Uygarlığının Sonu.....	213
Kaynakça.....	214

5. BÖLÜM YAKIN DOĞU UYGARLIKLARI

(ss: 217-229)

Pers Uygarlığı.....	217
Siyelk Uygarlığı	217
Elam Uygarlığı.....	218
Ahemenî (Akamanîş) İmparatorluğu	219
Helenistik Ara Dönem	221
Arsaki Partları	221
Sasani İmparatorluğu	222
Pers Sanatı ve Mimarisi.....	224
Kaynakça.....	229

6. BÖLÜM UZAK DOĞU UYGARLIKLARI

(ss: 231-272)

Çin Kültürü.....	231
İlkel Toplum	232
Xia Shang ve Zhou Hanedanları Dönemi.....	234
İlkbahar-Sonbahar Savaşan Beylikler ve Han Dönemi.....	237
Üç Devlet Jin,Güney-Kuzey Sui, Tang Hanedanı Dönemi.....	244
Beş Dönem-On Ülke Liao, Jin, Yuan Dönemi.....	251
Ming, Qing Döneminde Toplumsal Yapı.....	257
Kaynakça.....	263
Hint Uygarlığı.....	265
İndus Uygarlığı.....	266
Ari Hindistan	266
Hindistan İmparatorlukları	268
İslamın Damgası	270
Kaynakça.....	272

7. BÖLÜM İSLAMİYET ÖNCESİ VE SONRASI TÜRK TARİHİ VE UYGARLIĞINA DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME

(ss: 273-299)

Türk Uygarlığı Tarihi	273
Giriş	273
İslamiyet Öncesi Türk Kültürü	274
İslamiyet Öncesi Dönemde Devlet Yönetimi Anlayışı	274
İslamiyet Öncesi Dönemde Görsel Sanatlar	275
İslamiyet Öncesi Dönemde Mimari	275
İslamiyet Öncesi Dönemde Bilim ve Teknoloji	276
İslamiyet Öncesi Dönemde Sanat ve Uygarlık	277
İslamiyet Öncesi Dönemde Dil ve Edebiyat	277

İslamiyet Öncesi Dönemde İnanç	278
İslamiyet Öncesi Dönemde Spor	278
İslamiyet Öncesi Döneme Dair Kaynaklar, Diller ve Türk Tarihi	279
Türk Adıyla İlgili Literatür, Türk Adı ve Anlamı	280
Türk Adının Ortaya Çıkışı ve Anlamı	282
Türk Uygarlığının Anayurdu ve Türklerin Ortaya Çıkışı	283
Türk Uygarlığının İlk Temsilcileri	283
Göktürk İmparatorluğu	284
Uygur Devleti	284
İslamiyet Öncesi Dönemde Türk Kültürü ve Uygarlığı	285
İslamiyet Sonrası Dönemde Türk Kültürü ve Uygarlığı	287
Osmanlı Devleti	294
Kaynakça.....	298

8. BÖLÜM ORTAÇAĞ

(ss: 301-370)

Orta Çağ: Tarihsel Süreç ve Kavramlar	301
Kavimler Göçü ve Cermen İstilası.....	305
“Avrupa'nın Babası” Charlemagne.....	306
Avrupa'ya Yönelen İstilalar	308
Bizans İmparatorluğu	310
X. ve XI. Yüzyıllarda Batı Avrupa	312
Krallar ve Krallıklar	314
Din ve Kilise	315
Manastır Kültürü	320
Haçlı Seferleri	321
Toplumsal Huzursuzluk ve Dinî Ayrışmalar.....	324
Kilise Reformu	325
Şehirler	326
Feodalizm	328
Eğitim, Bilim ve Teknolojik Buluşlar	333
Kaynakça.....	342
İslam Dünyasında Kültür, Sanat Ve Düşünce	343
İslam'ın Doğuşu ve Yayılışı.....	343
İslam Dünyasındaki İlmî Gelişmeler	347
Türklerin İslam Dünyasına Dahil Olması	353
Selçuklular ve İlmî Gelişmelere Katkıları.....	356
Haçlı Seferlerinin Başlaması	360
Türkiye Selçukluları Dönemindeki İlmî Gelişmeler.....	360
Osmanlı ve İslam Dünyası	363
İslam Medeniyetinin Avrupa'ya Etkileri	367
Kaynakça.....	370

9. BÖLÜM YENİ VE YAKINÇAĞ

(ss: 371-436)

<i>Coğrafi Keşifler ve Sonuçları</i>	371
Coğrafi Keşiflerin Nedenleri	371
Coğrafi Keşiflerin Sonuçları	373
Doğuş (Rönesans) Döneminde Bilim	376
On Yedinci Yüzyılda Bilimsel Devrim	380
Kaynakça	385
<i>Rönesans</i>	386
Ortaçağ'dan Kalkınmaya	390
Toplumsal Düzen: Sınıflar ve Gerilimler	391
Devletlerin İlerlemesi	399
Rönesansı Yaratan Hareket: Sanat	394
Kaynakça	403
<i>Reform</i>	404
Reform Nasıl Geldi	404
Reformun Yükselişi	406
Hareketin Yayılması	408
Reformun Birliğı ve Çeşitliliğı	409
Reformla Kurulan Belli Başlı Kiliseler	412
Kaynakça	413
<i>Sanayi Devrimi</i>	414
Kaynakça	432
<i>Fransız Devrimi</i>	434
Kaynakça	436

10. BÖLÜM AMERİKA UYGARLIKLARI VE ABD TARİHİ

(ss: 437-460)

<i>Amerika Uygarlıkları</i>	437
Amerika'da İlk İnsan İzleri	438
MezoAmerika Uygarlıkları	439
Kuzey Amerika Uygarlıkları	440
Mayalar	441
Aztekler	443
İnkalar	445
Yeni Dünyanın Keşfi ve Avrupalıların Amerika'yı İskân Etmesi	448
Amerikan Bağımsızlık Savaşı, Amerikan Devrimi, Orta ve Latin Amerika'daki Gelişmeler	453
Latin Amerika ve Meksika'daki Gelişmeler	455
Amerika Birleşik Devletleri'nin Küresel Bir Güç Haline Gelmesi	456
Kaynakça	458

11. BÖLÜM UYGARLIĞIN TEMEL TAŞLARI

(ss: 461-500)

<i>Uygarlığın Temel Taşları</i>	461
Ateş	461
Metalik Madenler	464
Yazı	466
Takvim	469
Pusula	472
Basımcılık	473
Buhar Makinesi	475
Demiryolu	478
Petrol	479
Yapay Maddeler	480
Görüntü ve Ses Kaydı	481
Elektrik Enerjisi	484
Radyo	489
Yarı İletken Aygıtlar	492
İnternet	494
Genetik	494
Kaynakça	495
<i>Sonu Olmayan Serüven: Uygarlık</i>	497